

УДК 159.98:37.013.77
DOI 10.32840/1992-5786.2019.63-1.8

М. І. Замелюк

кандидат педагогічних наук, викладач
Луцького педагогічного коледжу

С. О. Міліщук

викладач
Луцького педагогічного коледжу

КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ МЕТОД У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті представлена арт-терапія як сучасна технологія роботи з дітьми дошкільного віку. Охарактеризована казкотерапія як вид арт-терапії, особливості її впровадження в освітній процес сучасних закладів дошкільної освіти. Стаття висвітлює основні характеристики казкотерапії як психологічного методу в роботі з дітьми дошкільного віку. Зазначено, що казкотерапія – напрямок психотерапії, при якому для досягнення терапевтичного ефекту використовуються вигадані історії (казки). Вчасно розказана казка для дитини означає стільки ж, скільки психологічна консультація для дорослого. Визначено, що казкотерапія – це терапія середовищем, особлива казкова атмосфера, в якій можуть проявитися потенційні можливості особистості, може матеріалізуватися мрія; а головне, в ній з'являється відчуття захищеності та присмак таємниці. В роботі здійснено теоретичний аналіз поняття. Визначено тенденції впровадження арт-технології казкотерапії як методу, в якому казкова форма застосовується для збереження психічної, духовної та соціальної складових здоров'я, з метою формування Я-концепції особистості. Охарактеризовані види казок і специфіку їх застосування в психотерапії дітей дошкільного віку. Обґрунтовано, що «казкотерапія» використовує форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, вдосконалення взаємодії дитини дошкільного віку з навколишнім світом. Відзначено, що використання казкотерапії, як інструменту розвитку особистості дитини та її здібностей, допомагає педагогу і батькам позитивно впливати на здатність дитини фантазувати, сприяє розвитку творчого мислення та уяви, розкриває внутрішній світ дитини. Сучасний аналіз освітнього процесу та численних досліджень показав, що принципова відмінність казкотерапії та інших проектних методик полягає в тому, що результат неможливо передбачити, він завжди індивідуальний.

Ключові слова: арт-терапія, казкотерапія, функції казкотерапії, казка, художні казки, дидактичні казки, корекційні казки, терапевтичні казки, медитативні казки, методи казкотерапії, діти дошкільного віку.

Постановка проблеми. Сучасна освіта на початку двадцять першого в Україні зазнала значних реформ, визначає диференційований підхід до дітей дошкільного віку. Зокрема, здатність виявляти та розпізнавати інтереси та здібності кожної дитини; задовольнити потребу в розвитку її психологічних і психологічних характеристик. Неконтрольовані емоції, невміння дитини довільно керувати ними та власною поведінкою, можуть призвести до різного роду негативних наслідків як для неї, так для її батьків та оточення.

Одним із дієвих методів впливу на емоційну сферу дитини є казка, яка розкриває внутрішній світ особистості, щоб покращити його. Арт-терапія останнім часом вважається одним з найбільш ефективних засобів поліпшення психофізіологічного стану молодого покоління.

С. Жила відзначає, що серед науковців, методистів і викладачів в Україні помітно зріс інтерес до вивчення можливостей мистецтва, що пов'язано зі зміною педагогічної парадигми, тенден-

ціями гуманізації освітніх процесів, затвердженням уявлень про себе, цінність кожної людини [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Учені (М. Бурхливо, Л. Брусилівський, І. Вольперт, М. Говоров, І. Грінова, А. Захаров, С. Мурашевський, А. Міллер, К. Некрасова, Е. Пай, С. Петрушин, С. Шушарджан та інші) вивчали аспекти застосування арт-терапії в психосоматичному стані особистості: музична терапія, вокальна терапія, бібліотерапія, імаготерапія, казкотерапія та інше.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є здійснити спробу розкрити базові та інші технології казкотерапії, зокрема: роботу з наявною казкою та створення власної казки; психодинамічний аналіз казки; використання казки в терапії грою; арт-робота з казкою.

Виклад основного матеріалу. Основним напрямком казкотерапії є збереження психічного, духовного та соціального компонентів здоров'я з метою формування Я-концепції особистості, усвідомлення її значущості та почуття гармонії

з зовнішнім світом, що позитивно позначається загальний розвиток дитини [2].

Зокрема, Е. Берн, І. Вачков, Т. Грабенко, А. Гнезділов, Т. Зінкевич-Євстигнєєва, Д. Кудзілов, М. Еріксон, Е. Петрова та інші вказували на введення казкотерапії в освітній процес закладу дошкільної освіти [4].

Одним з найважливіших соціально-педагогічних засобів формування особистості є те, як вчені визначають казку, що вона вчить, навчає, розвиває, попереджає, вчить, заохочує діяльність і навіть лікує.

Казкотерапія – це терапія середовищем, особлива казкова атмосфера, в якій можуть проявитися потенційні можливості людини, збутися мрія й що найважливіше, в ньому з'являються почуття безпеки та запах нової таємниці.

В процесі казкотерапії особистість навчається сприймати себе такою, якою вона є, усвідомлювати себе й інших людей, кожного, як неповторну індивідуальність. У кожної людини є потреба в самовираженні, яке зазвичай залишається незадоволеним, що породжує внутрішній конфлікт.

Використання в роботі з дітьми дошкільного віку методу казкотерапії сприяє: активності, самостійності, емоційності, творчому підходу, зв'язному мовленні [5].

Казкотерапія використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, покращення взаємодії із зовнішнім світом. Казки викликають інтенсивну емоційну реакцію. Казкові образи звертаються як до свідомого, так і до підсвідомого. Казка дозволяє нам вийти за рамки звичайного життя, досліджувати світ почуттів і переживань в доступній формі, ідентифікувати себе з певним персонажем і таким чином подивитися на свої проблеми з боку. У казках є ситуації та проблеми, з якими зустрічається кожна людина (відділення від батьків, життєвий вибір, взаємодопомога, кохання, боротьба добра та зла). Перемога добра дає дитині відчуття психологічної безпеки, вона засвоює, що випробування сприяють внутрішньому росту людини; відсутність фіксації імені головного героя та місця подій; головний герой – це збірний образ, з яким дитина може ідентифікувати себе; цікавий сюжет, наповнений загадками, чарами, неочікуваними перетвореннями героїв забезпечує активне сприйняття і засвоєння інформації.

До корекційних функцій казки відносять: психологічну підготовку до напружених емоційних ситуацій; символічну реакцію фізіологічного та емоційного стресу; усвідомлення та прийняття змісту власної активності.

В роботі з казкою доцільно використовувати казки як метафору, адже казкові образи та сюжети пов'язані з життєвим досвідом дитини. Ці асоціації, за мотивами казки, можуть бути обговорені

або ж намальовані. Вільні асоціації проявляються в малюнках, які аналізують і обговорюють поведінку та мотиви персонажів. Є привід говорити про моральні цінності в системі оцінки себе та інших; гру в казкових епізодах; використовуючи казки як притчі-вчення; натяк на рішення ситуації на прикладі казки; творча робота за казковими мотивами (додаткові замітки, переписування, робота з казкою) [1].

Метод казкотерапії передбачає роботу з такими казками:

– художні казки – це казки, створені багатомудрою мудрістю народу та авторськими оповіданнями. Насправді це те, що зазвичай називають казками, міфами, казками, історіями. У художніх казках є дидактичні, психокорекційні, психотерапевтичні та медитативні аспекти. Саме з них дитина дізнається, що життя є активним протистоянням двох важливих елементів: добра та зла.

– дидактичні казки – створені педагогами для цікавого викладу навчального матеріалу. Навіть більше, їх героями зазвичай є абстрактні поняття і явища природи (Доброта, Сила, Вітер, Сонце), неживі предмети (іграшки), символи (цифри, букви, звуки та інше), для яких спеціально створюється казковий образ світу.

– корекційні казки (psychocorrectional) – створені для м'якого впливу на поведінку дитини. Під корекцією тут розуміється «заміна» неефективного стилю поведінки більш продуктивною, а також пояснення дитині сенсу того, що відбувається.

– терапевтичні (психотерапевтичні) – казки, які зціляють душу. Казки, що розкривають глибокий сенс подій. Історії, які допомагають побачити, що відбувається з іншого боку, з боку життя духу. Вони не завжди однозначні, не завжди «традиційні» хепі-енд, але завжди глибокі та щирі. Психотерапевтичні казки часто залишають людину з питаннями. Це, у свою чергу, стимулює процес особистісного зростання.

– медитативні казки орієнтовані на розвиток різних видів чуття: зорових, слухових, нюхових, смакових, тактильних і кінестетичних. Характер цих казок – подорож. Щоб створити таку казку, потрібно згадати ситуацію, коли ми відчували себе щасливими, спокійними, радісними. Вони при систематичних заняттях вчать відчувати теперішнє. Медитативні казки допомагають навчитися жити тут і тепер, що насправді не так просто. Наприклад, ви можете «вирушити» зі своєю дитиною в казковий ліс і поспілкуватися з квітами, деревами, птахами та добрими тваринами [4].

Казка традиційно використовується як терапевтичний засіб. Ставлення дитини до казки допомагає розпізнати характер психічних травм і виликувати психічні рани. Люди та діти різного віку сприймають казку по-різному. Тобто дорослий та дитина не сприймають казкову інформацію одна-

ково. Ототожнюючи себе з кожним персонажем, дитина не розумом, а усім своїм єством переживає ці важливі для неї етапи дорослішання. Занурившись в казковий світ, дитина постає як один з героїв: долає перешкоди, вмирає, народжується. Цінність казки в тому, що вона ніколи не вкладає готову істину в голову дитини, а спонукає до активної роботи над собою.

Використання казкотерапії як психотерапії дає змогу дитині подолати власні страхи, надмірну тривогу, виправити негативні риси характеру. Завдання педагога та психолога полягає в тому, щоб вибрати або створити казку відповідно до потреб дитини. Якщо казка обрана успішно, дитина «вбудовує» її послання у свій життєвий сценарій. Особливо корисно, коли дитина попросить повторити їй цю казку неодноразово. Адже саме так відбуваються глибокі зміни в житті дитини.

Наразі казкотерапію вважають найбільш м'яким методом психотерапії, яка працює без обмежень і надзвичайно ефективно. Найкращі результати можна спостерігати в роботі з дітьми, які активно співчують казковим героям.

Одним з важливих результатів при використанні терапевтичного методу роботи з казкою є подолання внутрішніх суперечностей за допомогою казки. Практично в кожній казці ми спостерігаємо реінкарнацію героїв. Однак для дітей реінкарнація відбувається не тільки в казках. Казки допомагають дітям подолати внутрішні суперечності, в яких певні перетворення особистості описуються досить успішно. У всіх казок щасливий кінець. Для дитини дуже важливо бути впевненим, що в його житті все буде добре.

Рано чи пізно дитина ставить собі багато складних питань: чи може вона навчитися любити? Щоб подолати ці страхи, будуть корисні казки, де у нареченого або нареченої є тварини, які потворні вдень і стають красивими вночі. Це дає зрозуміти, що в людині об'єднані тваринні інстинкти та прекрасні величні пориви, навчить приймати людину такою, якою вона є.

Перетворившись на казкового героя, дитина може спокійно говорити про свої почуття та думки. Саме під час сеансів казкотерапії діти вивчають поведінкові моделі, вчаться реагувати на життєві ситуації, підвищують рівень знань про себе та інших, тому що вони розуміють казки в порівнянні з поясненнями вихователів і батьків.

Казкотерапія як психологічний метод має свої вікові обмеження при роботі з дітьми: у дитини має бути чітке уявлення про те, що існує казкова реальність, відмінна від реальної. Як правило, навички такої різниці формуються у дитини до 3,5-4 років, хоча, звичайно, в кожному конкретному випадку необхідно враховувати індивідуальні особливості розвитку дитини.

Робота з казкою допомагає виховувати у дитини чутливість і доброзичливість, милосердя та співчуття, приймати нестандартні рішення, розвиває творчий підхід. Всі нетрадиційні методи роботи дітей дошкільного віку з казкою сприяють розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, поліпшення взаємодії з навколишнім світом, розвитку мовлення дітей, сприяють когнітивному розвитку дітей, виховання моральних почуттів, впливають на особистість, спрямована на розвиток бажань і дій дитини. Перетворюючись в героїв казок, діти набувають позитивних і позбавляються від негативних рис характеру. Казки засновані на кращому, що є у кожної дитини [4].

Проведення відповідної роботи з родинами вихованців щодо впливу казки на розвиток дитини та щодо розуміння батьками важливості якісної освіти для їхніх дітей є важливим напрямом роботи вихователя і психолога. Адже, читаючи казку, дитина потрапляє в чарівний світ снів, уявляє, аналізує, розмірковує і, отже, розвивається – формується особистість. Проведені консультації, відкриті заняття дають можливість батькам у необхідний момент допомогти своїй дитині впоратися з труднощами, якими б вони не були.

Таким чином, використання казкотерапії як інструменту розвитку особистості дитини та її здібностей допомагає педагогу та батькам позитивно впливати на здатність дитини фантазувати, сприяє розвитку творчого мислення та уяви, розкриває внутрішній світ дитини,

Висновки та пропозиції. Підсумовуючи вищевикладене, ми можемо відзначити, що останнім часом збільшилася кількість дітей які мають порушення у здоров'ї, особливо духовної або психічної її складових. Одним з найбільш ефективних засобів профілактики та подолання є використання арт-терапевтичних методів, серед яких особливо популярна казкотерапія, оскільки вона розрахована на вікову категорію дітей старшого дошкільного віку.

У наших подальших дослідженнях ми зупинимося на інших видах арт-терапії та особливості їх використання в роботі з дітьми дошкільного віку.

Список використаної літератури:

1. Бурчик О.В. Групова казкотерапія в особистісно-орієнтованому вихованні дітей. *Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка*. Житомир, 2005. № 25. С. 203–205.
2. Замелюк М.І. Казкотерапія як інноваційна здоров'язбережувальна технологія у просторі сучасного дошкільного закладу. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Педагогічні науки»*. Луцьк, 2017. № 2/35. С. 14–19.

3. Замелюк М.І., Мілішук С.О. Арт-педагогіка як засіб розвитку творчої уяви у дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2018. № 12.1 (64.1) грудень. С. 50–55.
  4. Практикум по сказкотерапии / Т. Зинкевич-Евстигеева, Т. Грабенко Санкт Перербург : Питер, 2001. 315 с.
  5. Исаева Н. Сказка как средство оптимизации психоэмоциональной сферы старших дошкольников. *Дошкольное воспитание*. 2012. № 7. С. 19–24.
  6. Копытин А.И. Арт-терапия : хрестоматия. Санкт Перербург : Питер, 2002. 320 с.
  7. Казкотерапія в психологічному консультуванні дітей та дорослих : навч.посіб. для студ. Вищ. Навч. Закл. III–IV рівнів акредитації / Л.І. Магдисюк, Р.П. Федоренко, М.І. Замелюк. Луцьк: Східноєвроп. Нац. Ун-т ім. Лесі Українки, 2019. 150 с.
  8. П'ятницька-Позднякова І.С. Арт-терапевтичні можливості видів мистецтва. *Наукові праці*. Чорномор. держ. унт ім. Петра Могили. Вип. 95. Т. 108. 2009. С. 36–42.
-

Zamelyuk M., Milyshchuk S. Cancer therapy as a psychological method for working with children of primary age

The article presents art therapy as a modern technology for working with children of preschool age. Kazkotherapy as a kind of art therapy, peculiarities of its introduction into the educational process of modern pre-school establishments has been characterized. The article highlights the main characteristics of Kazkotherapy as a psychological method in working with children of preschool age. It is noted that fairy-tale therapy is a direction of psychotherapy, in which fictional stories (tales) are used to achieve the therapeutic effect. A fairy tale told to a child in a timely manner means the same as psychological counseling for the adult. It is determined that oral therapy is a therapy of the environment, a special fairy-tale atmosphere in which potential potentialities of an individual may manifest, a dream can materialize; and most importantly, in it there is a sense of security and a taste of secrecy. In the work the theoretical analysis of the concept was carried out. The trends of introduction of art technology of fairy-tale therapy as a method in which the fairy-tale form is used to preserve the mental, spiritual and social components of health, with the aim of forming the I-concept of personality are outlined. The types of fairy tales and the specifics of their application in psychotherapy of preschool children are described. It is substantiated that "fairy-tale therapy" uses a fairy-tale form for the integration of personality, development of creative abilities, expansion of consciousness, and improvement of interaction of a child of preschool age with the surrounding world. It is noted that the use of expressive therapy, as a tool for the development of the child's personality and abilities, helps the teacher and parents positively influence the child's ability to fantasize, promotes the development of creative thinking and imagination, reveals the inner world of the child. A modern analysis of the educational process and numerous studies has shown that the fundamental difference between expressive therapy and other projective techniques is that the result cannot be predicted, it is always individual.

Key words: art therapy, fairy-tale therapy, functions of fairy tales, fairy tales, fairy tales, didactic tales, correction tales, therapeutic tales, meditative tales, methods of fairy-tale therapy, children of preschool age.